

Bloemen

Private tuinen nemen een groot deel van Vlaanderen in beslag. Dit grote netwerk van groene ruimten heeft veel potentieel voor het leveren van diverse ecosysteemdiensten en het verhogen van de biodiversiteit. Tuinen kunnen bijvoorbeeld bijdragen aan een betere bestuiving, of een habitat vormen voor fauna en flora. In onze steeds hetere zomers kunnen ze voor verkoeling zorgen en tegelijk ook instaan voor waterbuffering en infiltratie bij hevige regenbuien. Sommige goedgelegen grotere tuinen kunnen misschien in aanmerking komen voor een verdere verdichting, terwijl andere net een grote meerwaarde zouden hebben als ze bij een aanpalend landbouwperceel werden gevoegd. Willen we die potentiële meerwaarde beter benutten en hier gericht beleid rond voeren, dan is er wel meer kennis over onze tuinen nodig. Daarnaast is het ook niet onbelangrijk te weten wat de eigenaars van al die tuinen hier zoal van vinden. Een pleidooi dus voor meer informatie over het Vlaamse tuinencomplex.

& cijfers

Een statistisch overzicht van het tuinenlandschap in Vlaanderen

VEERLE STROSSE, PETER VERVOORT [DEPARTEMENT OMGEVING, VLAAMS PLANBUREAU VOOR OMGEVING]

Tuinen in feiten en cijfers

Onze huizen en tuinen beslaan ongeveer 12.8% (174.770 ha) van Vlaanderen. Het is met grote voorsprong het belangrijkste landgebruik binnen het ruimtebeslag en het neemt dubbel zoveel plaats in als de nummer twee, de transportinfrastructuur. De oppervlakte die huizen en tuinen in Vlaanderen innemen, groeit ook vandaag nog altijd: de voorbije jaren kwamen er dagelijks 4,1 ha bij¹.

Een groot gedeelte van deze oppervlakte wordt ingenomen door private tuinen. Dat hoeft ook niet te verbazen als je weet dat 65% van alle woongebouwen in Vlaanderen vrijstaand of halfopen is². Private tuinen omvatten naar schatting 8% van onze totale ruimte. Dat is bijna evenveel als de totale oppervlakte aan bos (10,3%).

Uit een bevraging van het departement Omgeving³ blijkt dat 'de Vlaming' nog steeds vasthoudt aan het droombeeld van een woning op het platteland, met een eigen tuin eromheen. Zo verkiest 44% van de ondervraagden een woning buiten de stad of de dorpskern. Op dit moment ligt 52% van de oppervlakte aan tuinen verspreid in landelijk gebied, tegenover slechts 27% in randstedelijk gebied en 21% in verstedelijkt gebied⁴.

De grootte van de tuinen varieert naargelang de ligging. In landelijk gebied zijn de percelen (met inbegrip van de woning) gemiddeld dubbel zo groot als in verstedelijkt gebied, de buitenruimte is er zelfs bijna driemaal zo groot.

Ook de grootte van de private buitenruimte in de verstedelijkte gebieden varieert: in Lommel, Genk en Mol vinden we de grootste stedelijke tuinen, in Oostende, Blankenberge en Knokke-Heist is de stedelijke tuin het kleinst.

1 Poelmans, L., Janssen, L., Hamsch, L. (2019). Landgebruik en ruimtebeslag in Vlaanderen, toestand 2016, uitgevoerd in opdracht van het Vlaams Planbureau voor Omgeving

2 Statistics Belgium (2017) Kadastrale statistiek van het bestand van de gebouwen

3 GfK Belgium. (2018). Milieuverantwoorde consumptie: monitoring kennis, attitude en gedrag

4 Pisman, A., Vanacker, S., Willems, P., G., E., & Poelmans, L. (Eds.). (2018). Ruimterapport Vlaanderen (RURA). Een ruimtelijke analyse van Vlaanderen. Brussel: Departement Omgeving.

Tuinen vormen dus een aanzienlijk deel van het totale groenaanbod in bebouwde gebieden en hebben in die zin een

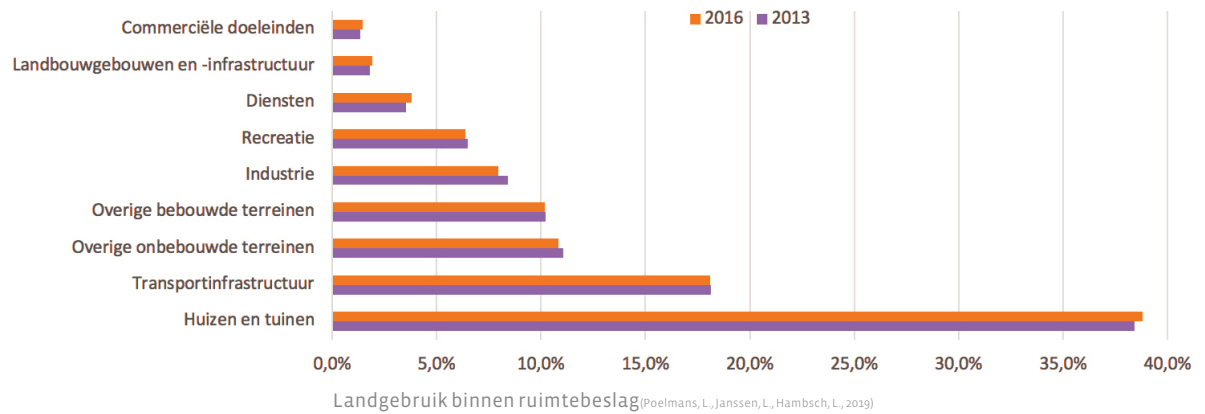
grote potentie om diverse ecosysteemdiensten te leveren. Nabije groene ruimte heeft bijvoorbeeld een positieve invloed op het mentale welbevinden. Daarnaast kunnen tuincomplexen die op een goede manier beheerd worden ook een bijdrage leveren aan functies zoals biodiversiteit, waterinfiltratie, buffering van water, verkoeling en voedselproductie. In meer dan 70% van de private tuinen wordt een of andere vorm van voedsel geproduceerd, ongeveer 40% van alle Vlaamse tuinen heeft een moestuin met groenten of fruit. De meerderheid van de Vlamingen (60%) is van mening dat composteren van keuken- en tuinafval een bijdrage kan leveren aan meer duurzaamheid⁵. Twee op de drie Vlamingen doen dat ook daadwerkelijk. Tot de koplopers behoren de hogere sociale klasse (71%), de 40- tot 49-jarigen (74%) en de inwoners van landelijke gebieden (73%). Inwoners van grote stadscentra en verstedelijkte gebieden daarentegen composteren minder (60%) en zijn ook niet meteen van plan om dit in de toekomst te gaan doen.

Er is een toenemend privaat gebruik van de open ruimte in Vlaanderen. De vertuining zorgt ervoor dat de ruimte voor openruimtefuncties zoals landbouw, natuur of water verkleint. In de periode tussen 2013 en 2016 werd 2.430 hectare open ruimte ingenomen door huizen en tuinen¹. Deze vertuining is het sterkst merkbaar op locaties waar woningen aansluiten op de achterliggende open ruimte. Dat is bijvoorbeeld het geval bij woonlinten of aan de randen van landelijke kernen, of wanneer openruimtefragmenten ingesloten worden door woonpercelen⁵.

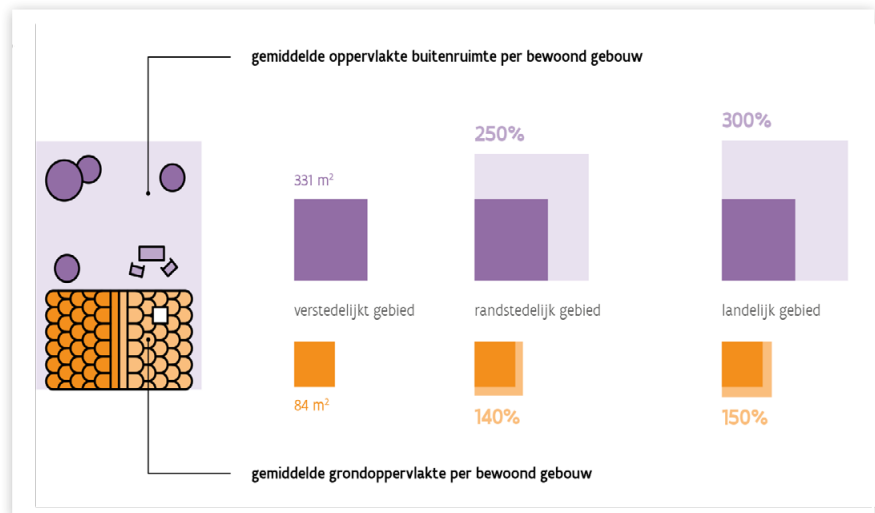
De meerderheid van de Vlamingen (74%) verkiest nog steeds een kleine privétuin boven een grotere gemeenschappelijke tuin³. Slechts 23% van de Vlamingen is bereid om zijn tuin of terras

5 Tempels, B., Verbeek, T., Pisman, A. & Allaert, G. (2012) Verstedelijking in de Vlaamse open ruimte. Een vergelijkende studie naar vijf transformaties.

**PRIVATE TUINEN
OMVATTEN NAAR
SCHATTING 8%
VAN ONZE TOTALE
RUIMTE.**

te delen. Een van de belangrijkste redenen om dat níét te doen, is de vrees voor het verlies aan privacy. Vlamingen uit een lagere sociale klasse (11%), 65-plussers (10%) en inwoners van grote stadscentra (11%) blijken wel meer interesse te hebben om een grote tuin te delen. Hun voornaamste beweegredenen daarbij zijn kostenbesparing en de behoefte aan meer sociaal contact. Volgens de bevraging van het departement Omgeving zijn Vlamingen die minder bemiddeld zijn beter op de hoogte van de diverse mogelijkheden in verband met het delen van een tuin. Zij staan ook meer open om ruimten (en dus tuinen) te delen waar ze anders geen of slechts een beperkte toegang toe hebben.

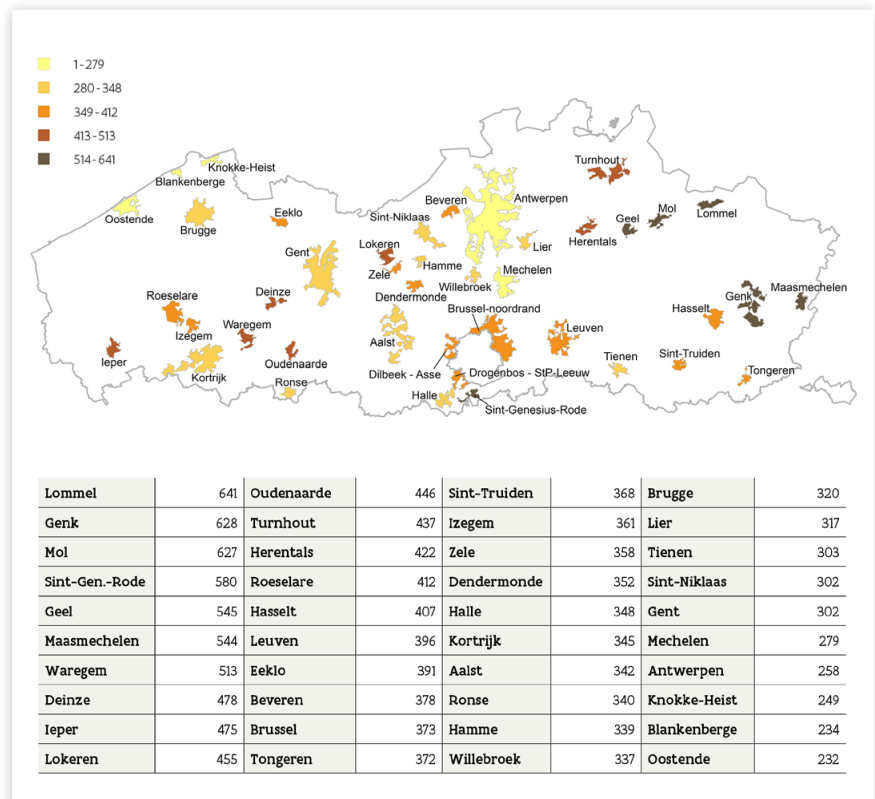
‘Tekent mij een tuin...’

Hoe ziet de gemiddelde Vlaming zijn ideale tuin? Dat moet een tuin zijn met zoveel mogelijk groen, zoals struiken, hagen, bomen en bij voorkeur met een natuurlijke afsluiting. In hoeverre mag de natuur haar stempel drukken op de tuin? Hier verschillen de meningen: ongeveer de helft van de Vlamingen wil geen onkruid in de tuin. Deze groep wil de tuin altijd in perfecte staat, inclusief gazon. Vooral de hogere sociale klasse (53%) en inwoners van de grote stadscentra (55%) geven de voorkeur aan tuinen met een grote invloed van de natuur. Zij verkiezen natuurlijke tuinen met hoge biodiversiteit.

Een kleine meerderheid van de Vlamingen (62%) werkt graag in de tuin en vindt dat ook ontspannend. Tot deze groep behoren bijvoorbeeld de 65-plussers. Zij gaan ook op zoek naar verscheidenheid en afwisseling in hun tuin. Toch probeert 60% van de Vlamingen zo weinig mogelijk tijd te besteden aan het onderhoud van zijn of haar tuin.

Terwijl de meerderheid van de ondervraagden opteert voor natuurlijke producten en streeft naar verscheidenheid in de tuin, vindt iets meer dan een kwart van de Vlamingen (27%) het gebruik van chemische producten noodzakelijk voor het tuinonderhoud.

Gemiddelde grootte van de buitenruimte (Ruimterapport, 2018)

Gemiddelde buitenruimte per bebouwd perceel per verstedelijkt gebied (m²) (Ruimterapport, 2018)

TUINEN VERKLEINEN EN VERSNIJPEREN DE RUIMTE VOOR PROFESSIONELE LANDBOUW EN HOOGWAARDIGE NATUUR, MAAR ZE HEBBEN OOK EEN GUNSTIGE INVLOED OP DE KWALITEIT VAN DE LEEFOMGEVING.

Wat is een tuin, technisch gezien? © Agentschap Informatie Vlaanderen

In grote lijnen weten we dus al heel wat over de private tuin in Vlaanderen. Toch is een meer gedetailleerd inzicht nodig om de potentie ervan ten volle te kunnen benutten. Via de tuinmonitor (GARMON) willen we daarom de komende jaren meer te weten komen over de private tuinen. Er ontbreken immers nog heel wat ruimtelijke data. Zo hebben we bijvoorbeeld geen goed zicht op de exacte ligging, de correcte totale oppervlakte, de grootte en het gebruik van tuinen, enzovoort. Dat heeft vooral te maken met het private karakter van die tuinen.

Tuinen hebben een erg duaal karakter. Enerzijds verkleinen en versnipperen ze de ruimte voor professionele landbouw en hoogwaardige natuur, anderzijds hebben ze samen met parken een gunstige invloed op de kwaliteit van de leefomgeving. De mogelijke maatschappelijke meerwaarde voor het verhogen van biodiversiteit, het leveren van ecosysteemdiensten of voor gemeenschappelijk gebruik in meer verstedelijkte omgevingen is groot, maar de versnipperde eigendomsstructuur en de verschillen in houding en visie van de respectievelijke eigenaars maken het activeren van die potentie niet eenvoudig. Willen we de private tuinen samen inschakelen als systeem met een duidelijke maatschappelijke meerwaarde, dan is er meer kennis over de tuinen vereist en moeten we ook beter begrijpen op welke manier eigenaars bereid zijn hieraan bij te dragen.

GARMON

TUINMONITOR

GARMON (gardenmonitor) is een onderzoek uitgevoerd door **Informatie Vlaanderen** (Programma Earth Observation Data Science) en de **KU Leuven** en wordt gecoördineerd door het **Vlaams Planbureau voor Omgeving**. Het project kadert binnen het onderzoeksprogramma inzake aardobservatie per satelliet van Belgian Science Policy Office (Belspo). Binnen het project wordt een tuinmonitor-applicatie ontwikkeld die ruimtelijk expliciete gegevens verzamelt over bijvoorbeeld bodembedekking en vegetatiekarakteristieken. Door middel van aardobservatie wordt een ruimtelijk expliciete referentiekaart over de tuinen in Vlaanderen geproduceerd.

Informatie Vlaanderen levert elke drie jaar een vegetatiekaart en een bodembedekkingskaart gebaseerd op luchtfoto's, die als basis kunnen dienen voor de tuinkaarten. Door gebruik te maken van satellietbeelden kan hieraan extra tuininformatie worden toegevoegd, die de kaarten verfijnt en verbetert. De satellietgegevens laten ook toe om aanvullende informatie te leveren in periodes waarvoor geen luchtfoto's beschikbaar zijn. Op deze manier is het bijvoorbeeld mogelijk om de evoluties van de boombedekking (en bladoppervlakte) in grotere tuincomplexen op buurtniveau te monitoren. Dit geïntegreerde gebruik van lucht- en satellietobservaties zal worden ontwikkeld in een proof-of-concept voor een case op lokale schaal.

Een van de cruciale stappen in het verzamelen en monitoren van data binnen GARMON is het geografisch en geometrisch bepalen van een tuin.

'Een tuin is een begreemd stuk grond waarop gewassen worden geplant of verbouwd. Een tuin kan utilitair of wetenschappelijk van aard zijn, een groentetuin, een botanische tuin of een decoratieve siertuin.' (dixit Wikipedia).

Om toekomstige data-analyses met betrekking tot de diversiteit aan bodembedekking, bodemgebruik, toegankelijkheid en eigendomstoestand van een tuin mogelijk te maken, is het belangrijk om een technische en pragmatische vertaling te maken van wat als tuin kan worden gezien. Bij de opmaak van de tuinenkaart wordt vertrokken van een aantal gegevensbronnen, die regelmatig geactualiseerd worden en die zowel inhoudelijk als geometrisch betrouwbaar zijn. Het Grootschalig Referentie Bestand of Basiskaart Vlaanderen (GRB) is daarbij een ideale basis. Landbouwpercelen die in de databank van het Departement Landbouw en Visserij werden opgenomen, kunnen er worden uitgefilterd en worden dus niet weerhouden als 'tuin'. Naar toekomstige monitoring toe wordt ook gefocust op afgebakende percelen waarop een of meerdere gebouwen aanwezig zijn.

Op die manier worden alle percelen met een gebouw die niet in agrarisch gebruik zijn gedetecteerd. In een volgende fase kunnen ze mogelijk verder worden gediversifieerd naargelang eigendom of gebruik (residentieel, privaat, semipubliek, industrieel,...). Deze benadering laat ons toe het verzamelen van data met betrekking tot bijvoorbeeld het ecosysteem niet te beperken tot de residentiële privétuinen.

Jo Van Valckenborgh, Stijn Van der Linden, Informatie Vlaanderen